

**ORTA KARDENİZ BÖLGESİ'NİN 13. YÜZYILDAKİ FATİHİ:
KUŞTOĞAN BEY****THE CONQUERER OF CENTRAL BLACK SEA REGION IN 13TH
CENTURY: KUŞTOĞAN BEY***Necati DEMİR****Özet:**

Tarih araştırmalarında başarı, yazılı belgelerin çokluğu ile doğru orantılıdır. Ancak yazılı belge az olunca pek çok konu tarihin karanlıklarında yok olup gitmiştir. Orta Karadeniz Bölgesi'nin (Ordu-Giresun Yöresi) 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra nasıl fethedildiği karanlıkta kalan konulardan biridir. Bu karanlığı aydınlatabilmek için onlarca yıldır araştırmalarımıza devam etmekteyiz. Bulduğumuz her delili, her küçük belgeyi ve bilgiyi, küçük de olsa, değerlendirmeye gayret etmekteyiz. Bu yolla parçaları bir araya getirip resmi netleştirmeye çalışmaktayız. Çalışmalarımız sırasında karşımıza çıkan ilginç konulardan birisi de Karadeniz Bölgesi'nin bir bölümünü (Ordu-Giresun Yöresi) 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra fetheden Kuştoğan Bey olmuştur. Dikkatimizi çektikten sonra yıllarca hakkında araştırma yaptık. O, Ünye'den Trabzon sınırlarına kadar adı ile anılan yerleşim birimleri kurmuş ve adını bu yolla günümüze ulaştırmayı başarmıştır. Yaptığımız araştırmaları bir makale haline getirdik ve bilim dünyası ile paylaşmaya çalıştık.

Anahtar kelimeler: Orta Karadeniz Bölgesi, Hacıemiroğulları, Ordu, Giresun, Kuştoğan Bey.

Abstract:

In history studies, success is directly dependent on the amount of written documents. However, when the written documents were few, lots of matters lost in the mists of time. One of the mysterious matters is conquest of the Central Black Sea Region (Ordu-Giresun area) after the Battle of Malazgirt in 1071. In order to shed light on this matter, we have continued our research for decades. No matter the scope of their effects, we strive to evaluate all evidence, documents and information we encounter. In this way, we endeavour to put the pieces together in order to reveal the picture. Another interesting matter we encountered during our research was Kuştoğan Bey who conquered one part of Black Sea Region (Ordu-Giresun area) after the Battle of Malazgirt in 1071. After this matter caught our attention, we have searched for it for so many years. He founded settlements from Ünye to Trabzon,

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü-Ankara
demir_necati@hotmail.com

which he named after himself. Therefore, he succeeded in reaching his name until today. We wrote this article to share our researches with the academia.

Key words: Central Black Sea Region, Hacıemiroğulları, Ordu, Giresun, Kuştoğan Bey.

GİRİŞ

Kuştoğan Bey, Orta Karadeniz Bölgesi'ni (Trabzon'un batısı, Ordu, Giresun'un hemem hemen tamamı, Samsun'un doğu kısmı) bir daha değişmemek üzere Türk vatanı yapan ve *Hacıemiroğulları Beyliği*'nin temellerini atan bir Türk beyidir. Oğuzların Çepni Boyuna mensup olduğu kuvvetle muhtemeldir.

Hacıemiroğulları Beyliği ve Kuştoğan Bey konusunda yapılan araştırmalar son derece azdır. Diğer Türk beylikleri konusunda çeşitli boyutlarda araştırmalar yayımlanmış, Hacıemiroğulları Beyliği'nden ise ya kısaca bahsedilmiş ya da görmezden gelinmiştir.

Hacıemiroğulları Beyliği, öğrencilik yıllarımızda Ordu ili ve yöresi ile ilgili araştırmalar yaptığımız zamanlarda dikkatimizi çekmişti. *Ordu İli ve Yöresi Ağızları*'ni hazırladığımız dönemde (1996-1998) ağız-etnik yapı ilişkisi hakkında biraz daha ayrıntıya inmeye çalıştık. Ancak kaynakların yetersizliği, bizi hep çaresiz bıraktı. Daha sonraki yıllarda Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nin dili, tarihi ve kültürü konusunda çalışmalarımıza devam ettik. Hacıemiroğulları Ailesi ve *Hacıemiroğulları Beyliği* konusunda rastladığımız her bilgiyi ve kaynağı toplayıp bir araya getirdik. Alan araştırmalarımız sırasında bu konunun üzerinde özellikle durduk.

Hacıemiroğulları Beyliği, kendilerinden önce Türk toprakları olan Tokat'ın kuzeyi ve Mesudiye ile kendilerinin Türk topraklarına kattığı Ordu'nun ve Giresun'un tamamı, Samsun'un doğusu, Gümüşhane'nin kuzeyi ve Trabzon'un batısında hüküm sürmüş, Orta Karadeniz Bölgesi'nin büyük bölümünü Türk vatanı yapmış bir Türk beyliğidir. *Hacıemiroğulları Beyliği* Türkmenleri, ağırlıklı olarak Selçukluların bölgeyi fetih için sınır boyuna yerleştiği Oğuzların *Çepni* boyuna mensuptur.

Bu beyliğin tarih sahnesinde görülmesi, 1301'dir. Fakat Hacı Bektaş Veli'nin (1209?-1270 / 71) bu bölgedeki Çepni Türkmenlerinin yerleşmesine yardımcı olmak amacıyla Güvenç Abdal'ı, Kürtün'de bulunan Süme Kalesi'nin batısındaki Taşlıca köyüne göndermesi dikkate alındığında, en geç 1260'larda Çepni Türkmenlerinin Maçka'ya yaklaştıkları kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Çepni Türkmenlerinin çoğunlukta olduğu Hacıemiroğulları; Orta Karadeniz Bölgesi'ni yani Ordu ve Giresun ilinin tamamı ile Tokat'ın kuzeyi, Samsun'un doğusu ve Trabzon'un batısını Müslüman Türklerin vatanı hâline getirirken müthiş bir fetih ve iskân politikası uygulamışlardır.

Öyle anlaşılmaktadır ki Hacıemiroğullarının kale bekçileri ve merkezî küçük kuvvetleri hariç büyük bir ordusu olmamıştır. Onlar, tarım ve hayvancılıkla uğraşmış; savaş zamanında bir araya gelip ordularını oluşturmuşlardır.

Bu yöreyi fethederken her bölüğün yerleştiği bölge, ayrı bir idari birim yani köy olmuştur. Bu idari birimlerin bağlı olduğu merkezler, ilçe veya belde durumuna gelmiştir.

Hacıemiroğulları Beyliği'nin fethettiği bölge, Osmanlı topraklarına katıldıktan sonra idari yapılanmaya pek dokunulmamıştır. Köylerin, beldelerin ve ilçelerin çoğu günümüzde de varlığını sürdürmektedir.

Çepnilerin fetihteki ikinci politikası; insan öldürmemek, insana kıymamak düşüncesi üzerine kurulmuştur. Yöre fethedilirken ilerleme çok yavaş olmuştur. Bunun sebebi, güneyden kuzeye inilirken belki de tek bir savaşın bile yapılmamasıdır. Yörenin yerli halkı, çok büyük ihtimalle Hristiyan Türkler olan Kıpçak ve Peçenekler, Çepni Türkmenlerinden rahatsız oldukça bölgeden uzaklaşıp başka yörelere yerleşmiştir. Çepniler de daha önce fethedip iskan ettikleri kalabalık köyleri bölerek boşalan arazilere yerleştirmiştir. Osmanlı Döneminde tutulan tahrir defterlerinden anladığımıza göre, fetih tamamlandığında bu yörede çok az sayıda gayrimüslim kalmıştır. Bununla birlikte belki de tek bir insanın hayatına da kıyılmamıştır.

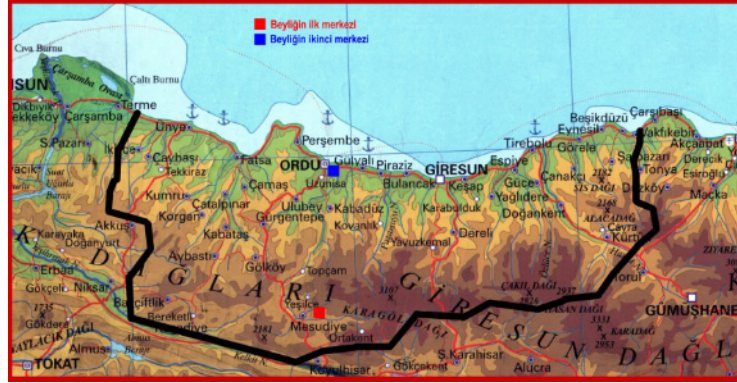
Hacıemiroğlu Ailesi'nin kurduğu bu beyliğin adı, tarihî kaynaklarda *Bayramoğulları Beyliği* ya da *Hacıemiroğulları Beyliği* olarak geçmektedir. Bu ikili adlandırmaya sebep olan düşünce, beyliğin kurucusunun tam olarak belirlenememesinden kaynaklanmaktadır. Beylik; bazı kaynaklara göre *Bayram Bey*, bazılarına göre ise Bayram Bey'in oğlu *Hacı Emir İbrahim Bey* tarafından kurulmuştur.

Osmanlı Devleti'nin fethine kadar Kuştoğan ve onun nesli tarafından idare edilen bu beyliğin sınırları; 1403 yılında, Karadeniz sahilinde Vakfikebir'in batısından Terme'ye kadar uzanıyordu. Terme'nin güneyinden Niksar'ın doğusuna çekilecek bir çizgi, beyliğin batı sınırını oluşturmaktaydı. Koyulhisar, Şebinkarahisar, Alucra, Şiran ve Torul'u dışarıda bırakacak şekilde, Şebinkarahisar'ın kuzeyinden Kürtün'e çekilecek bir hat (Kelkit vadisi), beyliğin güney sınırını; oradan Vakfikebir yakınlarına inen bir hat da beyliğin doğu sınırını gösteriyordu.

Necati Demir

Orta Karadeniz Bölgesi'nin 13. Yüzyıldaki Fatih'i: Kuştoğan Bey

The Conquerer of Central Black Sea Region in 13th Century: Kuştoğan Bey

Harita 1: Hacıemiroğulları Beyliği'nin Sınırları ve Merkezleri

Hacıemiroğulları Beyliği'nin güney komşuları; Akkoyunlular, Erzincan Emirliği ve Şebinkarahisar Emirliği'dir. Batısında Taceddinoğulları Beyliği, doğusunda da Trabzon Devleti bulunmakta idi.

Beyliğin ilk başkentinin Mesudiye'ye bağlı *Kale* köyü olduğu anlaşılmaktadır. Daha sonra başkentlerini, Ordu il merkezinin yaklaşık 4 km güneyinde yer alan *Eskipazar'a* taşımışlardır. Taşandıktan sonra bu yöreye Türklerde başkent anlamına gelen, Ordu adını vermişlerdir. Ordu ilimizin adı, bu tarihî olaya dayanmaktadır.

Hacıemiroğulları Beyliği'nin hızlı genişleyememesinin belki de en önemli sebebi, dünyanın pek çok ülkesinden dış destek alan Trabzon Devleti'nin hemen yanında yer almasıdır. Bir diğer unsur da coğrafyanın bu bölgede çok sarp olmasıdır. Hacıemiroğulları Beyliği, 1427'de Osmanlı Devleti'ne bağlanmasıyla tarih sahnesinden çekilmiştir.

1. KUŞTOĞAN BEY

Çepni Beyi Kuştoğan Bey hakkındaki bilgilerimiz, yukarıda da bahsedildiği gibi, son derece sınırlıdır. Ne zaman doğdu, kimin oludur, hangi savaflara katıldı, ne zaman Hakk'a yürüdü? Bu sorunların çoğunun cevabı yoktur.

Trabzon Devleti Tekfuru II. Aleksios, 1301 yılı eylül ayında Giresun'da Türkler üzerine saldırır ve Giresun'u ele geçirir (Bryer, 1980; Telliöglü, 2003; A. Hahanov, 2004). Bu saldırıda çok sayıda Türk'ün öldüğü de bize ulaşan bilgiler arasındadır (Telliöglü, 2003, s. 64; A. Hahanov, 2004, s. 66; A. Bryer,1908, s.43).

Kaynaklarda bu beyin adı okunamamıştır. Bryer, Küçük Ağa olabileceğini belirtmiştir¹. Panaretos, Κουστουγάν (Koustouganés) olarak kaydetmiştir. İşte bu Çepni Beyi'nin adı *Kuştoğan*'dır.

Bu isimin okunması, hem tartışmaları ortadan kaldırmış hem de karanlıkta kalan pek çok noktayı aydınlatmıştır. Zira Giresun il merkezinin 36 km, Dereli ilçesinin 4 km kuzeyinde *Kuşdoğan Kalesi* bulunmaktadır.

Fotoğraf 1: Kuşdoğan Kalesi (Dereli-Giresun)

Hacıemiroğullarının Karadeniz Bölgesi'ndeki faaliyetleri ile ilgili ilk bilgiyi, Trabzonlu tarihçilerden öğrenmekteyiz. Trabzon tarihçilerinin verdiği bilgiye göre; 1284'te, Trabzon Devleti'nin tahtına Manuel'in kızı Kaloioannes Komnen ikinci kez geçer. Toplam 18 yıl tahta kalan Kaloioannes Komnenos zamanında Türkler, Halidya'yı (Ordu ili ve yöresi) ele geçirir ve öyle yıkıntı meydana getirirler ki her taraf harabeye döner (Bryer, 1980; Tellioglu, 2003; A. Hahanov, 2004).

Kaloioannes Komnen 16.8.1297'de öldüğüne göre, onun tahta ilk kez geçişi, 1279 veya daha öncesidir. Dolayısıyla Türkler, 1270'li yıllarda sahile inmiş olmalıdır. Ancak bu dönemde Hacıemiroğulları Beyliği'ni kimin idare ettiğini ve Türk ordusuna kimin komutanlık yaptığını bilememekteyiz. Bununla birlikte Kuşdoğan adının yaygınlığı dikkate alındığında bu faaliyetin uygulayıcısı Kuşdoğan Bey gibi görünmektedir.

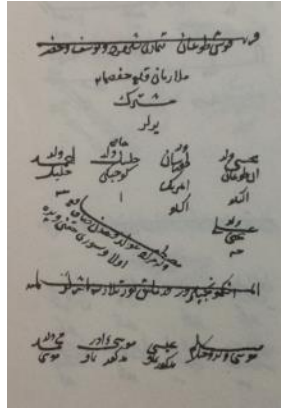
¹ Araştırmacılar, bu isim konusunda çok yorum yapmak istememişlerdir. Anthony Bryer; Grek harfleri ile yazmış, Latin harflerine aktarmamıştır (Geniş bilgi için bk. Bryer, "Greeks and Türkmens", s. 143). İbrahim Tellioglu, kelimenin geçtiği yeri boş bırakmıştır (Tellioglu, agm, s. 64). Biz daha önce yaptığımız araştırmalarda, orijinal metni görme imkânımız olmadığı için Ünye'de bir kale yaptıran ve günümüzde de yaptırdığı kalesi aynı isimle bilinen *Genç Ağa* olabileceğini tahmin etmiştik (Necati Demir, "Hacıemiroğulları Beyliği", *Türkler*, C. 6, Ankara 2002, s. 824-829). Ancak metnin orijinalini gördükten sonra *Kuşdoğan* olması gerektiği konusunda, hiçbir şüphemiz kalmamıştır.

2. KUŞDOĞAN İLE İLGİLİ YER ADLARI YA DA KUŞDOĞAN'IN MÜLKLERİ

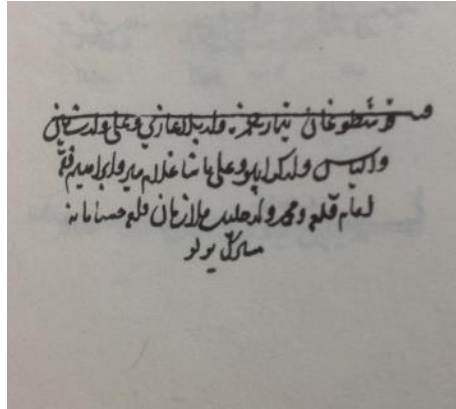
Kuşdoğan Kalesi'nin bulunduğu köyün adı, 1515 ve 1530 tarihli tahrir defterlerinde *Karye-i Kuşdoğan* olarak kaydedilmiştir². Ayrıca Bulancak'ın 5.5 km kuzeyinde, *Kuşdoğan köyü* (günümüzde Kuşluhan) yer almaktadır.

Bu bilgiler, 1301 yılından önce Giresun il merkezine Çepni Türkmenlerinin hâkim olduğunu tartışmasız bir biçimde ortaya koymaktadır.

1455 tarihli tahrir defterinde, Niyabet-i Hafsamana'da (günümüzde Gölköy ilçesi) *Kuşdoğan köyü* (günümüzde Gölköy'e bağlı Kuşluhan mahallesi); Nahiye-i Niyâbet-i Geriş-i İhtiyar'da *Kuşdoğan karyesi* (günümüzde Tepeköy'ün mahallesi) (Yediyıldız ve Üstün, 1992) ; Canik sancağı, Satılmış nahiyesinde *Kuşdoğan karyesi* (günümüzde Ünye'ye bağlı köy) kayıtlıdır (Öz, 1999, s. 196). Bu isimler, küçük değişikliklerle günümüze kadar ulaşmıştır.

Belge 1: *Kuşdoğan köyü*³ (günümüzde Gölköy'e bağlı Kuşluhan Mahallesi)

Belge 2: Nahiye-i Niyâbet-i Geriş-i İhtiyar'da *Kuşdoğan karyesi*⁴ (Ordu Merkez-günümüzde Tepeköy'ün mahallesi)

Adı geçen yer isimleri, çok büyük bir ihtimalle Kuşdoğan Bey ile ilgilidir. Öyle anlaşılmaktadır ki Kuşdoğan Bey'in etki alanı, 1301'den çok önceleri Ünye'den Giresun'un doğusuna kadar uzanmaktadır.

² 387 Numaralı *Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rum Defteri (937 / 1530)*, Ankara 1997, s. 750.

³ Bk. Yediyıldız-Üstün, *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları I*, s. 187 (Eski yazılı metin: *Karye-i Kuşdoğan: Tımar-ı Şehmuz ve Yusuf ve Hızır Mülazıman-ı Kala-i Hafsamana Müşterek Yerler*).

⁴ Bk. Yediyıldız-Üstün, *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları I*, s. 237. (Eski yazılı metin: *Karye-i Kuşdoğan: Tımar-ı Hamza veled-i Balagazi ve Ali veled-i Şahin ve İlyas veled-i Kara Alplu ve Ali Paşa Guam-ı Mir İbrahim akih. İmam-ı Kal'a ve Mehmed veled-i Mülazıma-ı Kal'a-i Habsamana Müşterek Yerler*).

Diğer dikkat çekici bir durum ise Kuştoğan adlı köylerin sahile çok yakın olmasıdır. Hacıemiroğulları'nın bölgeyi fethinin güneyden kuzeye ya da iç kısımlardan Karadeniz'e doğru olduğu dikkate alınırsa, 1300'lerden çok önce Çepni Türkmenlerinin sahile indiği, kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Kuştoğan Bey'in doğum ve ölüm tarihi ile türbesinin nerede olduğu belli değildir. Hakkındaki tek bilgi, Trabzon Devleti Tekfuru II. Aleksios ile 1301'te Giresun'da savaşmış olmasıdır.

3. KUŞTOĞAN BEYİ'İN ŞECERESİ

Kuştoğan ismi, ayrıca Orta Karadeniz Bölgesi'nde o devirde devlet büyüklerinin ailelerine ait bir isim verme geleneğini de ortaya koymaktadır. Aynı yıllarda Hacıemiroğulları Beyliği'nin batısında Taceddinoğulları Beyliği'ni kuran beyin ismi ise *Toğan Şah Bey*'dir.

Bu iki beylik, Dânişmendlilerin başkenti Niksar çevresinde kurulduğuna göre, Toğan Şah ile Kuştoğan Bey'in kardeş olmaları ihtimali çok yüksektir. İsimlerin aynı gelenekten gelmesi ve bir bütün olan Dânişmendli toprakları üzerinde yan yana iki beyliğin kurulması, bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.

Kuştoğan Bey'in kardeşi olduğunu düşündüğümüz Toğan Şah Bey'in şeceresi hakkındaki bilgiler ise, kısmen de olsa, daha eskilere gitmektedir.

Toğan Bey'in türbesi; Niksar Melik Gazi Mezarlığı'nın girişinde, sol tarafta bulunmaktadır. Türbe, doğu batı doğrultusunda dikdörtgen plana sahip olup moloz taş malzeme ile yapılmıştır. Türbede daha önce çok sayıda lahit olmasına rağmen, bugün bazı bölümleri eksik olan tek bir lahit kalmıştır. Lahdin güney tarafında, iki sıra hâlinde bulunan kitabede şunlar yazılıdır⁵: “*Haza Kabrü'l-emir isfehsalâr el-ecel-kabir el-Melikü'l-muzaffer el-mücahid, el mürabit Toğan Şah Alp ibn Savcı rahmetullah.- ..a⁶ erbain ve seb'a mie*”. Kitabeden anlaşıldığına göre Toğan Şah, 747 (M. 1346) veya 749 (1349)'da ölmüştür.

⁵ Kitabe, Hüseyin Hüsameddin tarafından da okunmuştur. Geniş bilgi için bk. Amasyalı Abdi-zâde Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, C. 3, İstanbul 1928, s. 30

⁶ Tarihin ilk kelimesinin son harfi, *ayın* olup okunabilmektedir. Bu sayı, seb'a (yedi) ve tis'a (dokuz) olabilir.

Necati Demir
Orta Kardeniz Bölgesi'nin 13. Yüzyıldaki Fatih: Kuştoğan Bey
The Conquerer of Central Black Sea Region in 13th Century: Kuştoğan Bey

Fotoğraf 2: Taceddinoğulları Beyliği'nin Kurucusu Toğan Şah Bey'in Türbesi (Niksar-Tokat)

Fotoğraf 3: Taceddinoğulları Beyliği'nin Kurucusu Toğan Şah Bey'in Mezarı (Niksar-Tokat)

Tarihlere bakıldığında Toğan Şah'ın, Kuştoğan ile aynı yıllarda yaşadığı ortaya çıkmaktadır.

Bu ortak özellikler ve Toğan Şah'ın türbesinin kitabesi, karanlıkta kalan bir konuya daha ışık tutmaktadır. Toğan Şah'ın kitabesinde, babasının adının *Savcı* olduğu kayıtlıdır. Bu da göstermektedir ki Kuştoğan'ın babasının adı da Savcı Bey'dir.

Hüseyin Hüsameddin; Toğan Şah'ın asıl adının Taceddin Toğan Şah⁷, babasının adının da *Alâeddin Savcı Bey* olduğunu iddia etmektedir. Ayrıca Alâeddin Savcı Bey'in babasının isminin Ebubekir⁸, Ebubekir'in babasının adının ise Mehmed olduğunu ileri sürmektedir⁹.

Bütün bunlardan anlaşılmaktadır ki Dânişmendliler yıkıldıktan sonra Selçuklular, Niksar ve çevresine hâkim oldu. Niksar ve çevresinin yönetimi ise Savcı Bey'e verilmiştir. Zira Giresun'a bağlı Kırık-ili (Yavuzkema) yöresinin 1455 yılına yapılan tahririnden anlaşıldığına göre Kaşukçalı karyesi Savcı Danişmend'in çocukların vakfidir (Yediyıldız ve Üstün, 1992, s. 392-393). Savcı Bey'in Danişmendliler Dönemi'nde yaşadığı ve bu bölgede Hacıemiroğulları Beyliği'ni kuranların Savcı Bey isimli bir devlet adamının torunları olduğu, hemen bitişiğinde torunu Bayramdanişmed adı ile başka bir karyenin bulunduğu dikkate alındığında dikkatlerimiz ister istemez adı geçen Savcı Danişmend'de yoğunlaşmaktadır.

Savcı Bey öldükten sonra onun hükmettiği topraklarda oğulları Toğan Şah tarafından Niksar başkent olmak üzere Taceddinoğulları Beyliği'nin temeli atılmış gibi görünmektedir. 1455'te kaleme alınan Ordu yöresi tahrir defterinde Nahiye-i Milas'ın (günümüzde Mesudiye) İstavrilü karyesi hissedarlarının arasında Toğan Bey adlı bir şahsın adı geçmektedir. Karyenin diğer hissedarlarına bakıldığında bahsedilen kişinin Savcı Bey oğlu Toğan olma ihtimali bir hayli yüksektir (Yediyıldız ve Üstün, 1992, s. 322-323).

Hacıemiroğulları Beyliği'nin temelleri ise Kuştoğan Bey tarafından Mesudiye'nin Kale köyünde kurulmuş gibi görülmektedir.

Bu iki beylik oluşmadan; Savcı Bey'in yöreyi Niksar'dan yönettiği, sözlü tarihten ve vakfiye kayıtlarından da anlaşılmaktadır.

Bunun en önemli delili, Ahi Pehlivan'ın durumudur. Ahi Pehlivan'ın asıl adı, Mehmed'dir. Niksarlı Ahi Pehlivan ismiyle bilinmektedir. Ahiliği ve Niksar ile Mesudiye Yaveli (günümüzde Mesudiye'ye bağlı Yeşilce beldesi)'de kurduğu vakfiyesiyle tanınmıştır¹⁰. Doğum tarihi bilinmemektedir. 1323'te hayattadır. Ölüm tarihi de bilinmeyenler arasındadır. Türbesinin; Niksar Karşıbağ mahallesinde Tekke Bayırı denilen yerde, Erzurumlu Emrah türbesinin alt tarafında olduğu rivayet edilmektedir.

⁷ Toğan Şah'ın asıl adının Taceddin Toğan Şah olması, son derece mantıklıdır. Zira onun kurduğu beyliğin adı, Taceddinoğulları Beyliği'dir.

⁸ 1455'te kaleme alınan Ordu yöresi tahrir defterinde Nahiye-i Milas'ın (günümüzde Mesudiye) Herközü mezrası Perpende (?) oğlu Ebubekir'in Divanı tımarıdır. Eğer adı geçen Ebubekir, Savcı Bey'in babası, Doğanşah'ın babası ise Mesudiye ve yöres 1100'lü yılların sonu ile 1200'lü yılların aşında Türk toprağı durumuna gelmiş olmalıdır.

⁹ Bilgi için bk. Abdi-zâde Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, C. 3, s. 28.

¹⁰ Ahi Pehlivan, hem Niksar hem de Milas (Mesudiye)'nin Yaveli karyesinde (Yeşilce beldesi) cami, medrese, zaviye ve hücreler kurmuştur. Geniş bilgi için bk. Bahaeddin Yediyıldız, *Ordu Kazası Sosyal Tarihi*, Ankara 1985, s. 32, 135, 142, 143; aynı yazar, "Niksarlı Ahi Pehlivan'ın Dârü's-Sulehâsi", *Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu Bildirileri*, Gelişim Maatbaası, Ankara 1987, s. 281-290.

Türbenin bulunduğu mıntika, heyelanda uçtuğu için mezarı kaybolmuştur. Mezarının baş ve ayak taşlarını İ. H. Uzunçarşılı görmüş ve okumuştur¹¹. Mezar taşlarının günümüzde nerede olduğu bilinmemektedir. Sözlü tarihe yansıyan bilgiler ise şöyledir:

Malazgirt Savaşı'ndan sonra, Anadolu'nun kuzeyinin fethiyle Dânişmendliler görevlendirilir. Dânişmendliler, önce Sivas'ı başkent yapar. Sonra başkentlerini Niksar'a taşırlar. Buradan Karadeniz tarafına seferler düzenlerler, akınlar yaparlar. Ordu tarafında, topraklar fethedildikçe Niksar'dan bu tarafa aileler göç eder ve yerleşirler. Bunlardan biri de Ahi Pehlivan ve ailesidir. Ahi Pehlivan, vaktiyle Niksar'da yaşamaktadır. Ordu yöresine göç etme sırası geldiğinde, Niksar'da okunu yayını alıp bir tepeye çıkar. Okunu yaya koyar, yayı gerip: "Bu ok nereye düşerse ben oraya yerleşeceğim." der. Oku fırlatır. Ok, Mesudiye ilçesine bağlı bugün Yeşilce beldesi olarak bilinen Yavadı'ya düşer. Ahi Pehlivan, ailesini alarak bu bölgeye gidip yerleşir ve bir vakıf kurar. Ahi Pehlivan, Yeşilce'ye yerleşir. Fakat Niksar'ı hiç unutamaz. Vasiyette bulunur: "Ölünce beni Niksar'a götürün, orada atalarımın yanında toprağa verin." der¹². Ahi Pehlivan öldüğünde Niksar'a getirirler (Demir, 2006, s. 45-46).

Savcı Bey'in sağlığında, Mesudiye ve çevresinin Niksar'dan idare edildiği muhakkaktır. 1280'li yıllarda, Savcı Bey'in ölümünden sonra ise ona bağlı topraklar ikiye bölünmüş; Hacıemiroğulları Beyliği'nin temeli, Mesudiye'nin Kale köyünde atılmıştır.

4.KUŞTOĞAN BEY'İN ÖLÜMÜ VE TÜRBESİ

Kuştoğan Bey'in ölüm tarihi belli değildir. 1301'de Trabzon Tekfuru ile Giresun'da yapmış olduğu savaştan a çıktığı tahmin edilmektedir. Bilinmeyenlerin arasında Kuştoğan Bey'den sonra Orta Karadeniz Bölgesi'ndeki fetihler, muhtemelen oğlu Satılmış Bey tarafından yürütülmüş gibi görmektedir (Demir, 2007, s.60).

Çok büyük bir ihtimalle Kuştoğan Bey'in türbesi, Mesudiye ilçesine bağlı Kale köydeki harap durumda bulunan kümbetlerin birinde olmalıdır.

¹¹ Geniş bilgi için bk. İ.H.Uzunçarşılı, *Kitabeler*, İstanbul 1927, s. 68-69.

¹² Efsanedeki bu ayrıntı, çok önemlidir. Zira Ahi Pehlivan, türbesini 1291'de Niksar'a sağ iken yaptırır. Ölüm tarihi ise 1323'ten sonradır. Geniş bilgi için bk. Bahaeddin Yediylıdız, "Niksarlı Ahi Pehlivan'ın Dârü's-Sulehâsi", s. 281-290.

Fotoğraf 4: Kümbet Harabeleri (Kale Köyü-Mesudiye)

Hacıemiroğulları Beyliği'nin ilk merkezi olan Mesudiye ilçesine bağlı Kale köydeki kümbet ve mezarlıklar harabe haline döndüğü için burada kimlerin yattığı tespit edilememiştir.

5. SONUÇ

Kuştoğan Bey, Orta Karadeniz Bölgesi'ni (Trabzon'un batısı, Ordu, Giresun'un hemem hemen tamamı, Samsun'un doğu kısmı) bir daha değişmemek üzere Türk vatanı yapan ve *Hacıemiroğulları Beyliği*'nin temellerini atan bir Türk beyidir. Oğuzların Çepni Boyuna mensup olduğu kuvvetle muhtemeldir.

Çepni Beyi Kuştoğan Bey'in ne zaman doğdu, kimin oludur, hangi savaşlara katıldı, ne zaman Hakk'a yürüdü? Bu sorunların çoğunun cevabı yoktur. Bununla birlikte tarihin karanlığında küçük bilgilerin aydınlatıldığı noktalardan bazı olayları görebilmekteyiz.

Trabzon tarihçilerinin verdiği bilgiye göre; 1284'te, Trabzon Devleti'nin tahtına Manuel'in kızı Kaloioannes Komnen ikinci kez geçer. Toplam 18 yıl tahtta kalan Kaloioannes Komnenos zamanında Türkler, Halidya'yı (Ordu ili ve yöresi) ele geçirir ve öyle yıkıntı meydana getirirler ki her taraf harabeye döner. Kaloioannes Komnen 16.8.1297'de öldüğüne göre, onun tahta ilk kez geçişi, 1279 veya daha öncesidir. Öyle görünmektedir ki 1279-1297 tarihleri arasında Orta Karadeniz Bölgesi'ndeki fetihleri yürüten ve planlayan Kutoğan Bey'dir.

Trabzon Devleti Tekfuru II. Aleksios, 1301 yılı eylül ayında Giresun'da Türkler üzerine saldırır ve Giresun'u ele geçirir. Bu saldırıda çok sayıda Türkün öldüğü de bize ulaşan bilgiler arasındadır. İşte bu saldırıya karşı Türklerin ordusunun başında bulunan bey, Kuştoğan Bey'dir. O, muhtemelen bu savaştan sağ kurtulmuştur.

Giresun il merkezinin 36 km, Dereli ilçesinin 4 km kuzeyinde *Kuşdoğan Kalesi* bulunmaktadır. Kuşdoğan Kalesi'nin bulunduğu köyün adı, 1515 ve 1530 tarihli tahrir defterlerinde *Karye-i Kuştoğan* olarak

kaydedilmiştir. Ayrıca Bulancak'ın 5.5 km kuzeyinde, *Kuştoğan köyü* (günümüzde Kuşluhan) yer almaktadır.

1455 tarihli tahrir defterinde, Niyabet-i Hafsamana'da (günümüzde Gölköy ilçesi) *Kuşdoğan köyü* (günümüzde Gölköy'e bağlı Kuşluhan mahallesi); Nahiye-i Niyâbet-i Geriş-i İhtiyar'da *Kuştoğan karyesi* (günümüzde Tepeköy'ün mahallesi) (Yediyıldız ve Üstün, 1992, s. 125-237); Canik sancağı, Satılmış nahiyesinde *Kuştoğan karyesi* (günümüzde Ünye'ye bağlı köy) kayıtlıdır (Öz, 1999, s. 196). Bu isimler, küçük değişikliklerle günümüze kadar ulaşmıştır.

Ünye'de Trabzon sınırlarına kadar yer alan Kuştoğan yer adları onun çok geniş bir alanda faaliyet gösterdiğini düşündürmektedir. Bununla birlikte Orta Karadeniz Bölgesi'nin (Ordu ve Giresun yöresi) büyük bir bölümünün fethini gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır.

KAYNAKLAR

- A. Hahanov. (2004). *Panaret'in Trabzon Tarihi*. (Tercüme: Enver Uzun), Trabzon.
Amasyalı Abdi-zâde Hüseyin Hüsameddin. (1928). *Amasya Tarihi*. (3. Cilt), İstanbul.
Bryer, A. (1980). *Greeks and Türkmens: The Pontic Exception, The Empire of Trebizond and The Pontos*. London.
Demir, N. (2002). *Hacemiroğulları Beyliği. Türklere*. 6, 824-829
Demir, N. (2006). *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları IX (Efsaneler, Masallar, Maniler ve Etnografik Malzemeler)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.
Demir, N. (2007). *Hacemiroğulları Beyliği*. İstanbul: Neden Kitap Yayınları.
Öz, M. (1999). *XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
Tellioglu, İ. (2003). Panaretos Kroniğinin Türklere İlgili Bölümleri. *Türk Dünyası Araştırmaları*, (143), 63-68.
Uzunçarşılı, İ.H. (1927). *Kitabeler*. İstanbul: Maarif Vekâleti.
Yediyıldız, B. (1985). *Ordu Kazası Sosyal Tarihi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını.
Yediyıldız, B. (1987). Niksarlı Ahi Pehlivan'ın Dârü's-Sulehâsı. *Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Gelişim Matbaası.
Yediyıldız, B. ve Üstün, Ü. (1992). *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları I (1455 Tarihli Tahrir Defteri)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rum Defteri (937 / 1530), Ankara 1997.